

Абревіатури:

ВІЛ – вірус імунодефіциту людини
ІОМ – інформаційні матеріали
ПАР – психоактивні речовини
ПГР – підлітки групи ризику
СНІД – синдром набутого імунодефіциту

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ:

Проекти, які надають психо-соціальні та інші необхідні послуги підліткам, діють в рамках законодавства, а саме:

1. Про затвердження Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014-2018 роки: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1708-18/>
Проект Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2019-2023 роки)
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року» від 28.08.2013 № 735-р:
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-%D1%80>
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії забезпечення сталої відповіді на епідемії туберкульозу, в тому числі хіміорезистентного, та ВІЛ-інфекції/СНІДу на період до 2020 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 22.03.2017 № 248-р
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/248-2017-%D1%80>
4. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993 № 2998-ХІІ.
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>
5. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 № 2558-ІІІ.
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>
6. Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» від 12.12.1991 № 1972-ХІІ.
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-12>
7. Наказ Міністерства Охорони Здоров'я України «Про затвердження Змін до Типового положення про кабінет «Довіра» від 21.07.2014 № 509
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0920-14>
8. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VІІІ.
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
9. Європейський суд з прав людини Справа «Сергій Антонов проти України» (Заява № 40512/13 від 22.10.2015). Рішення щодо необхідності надання належної медичної допомоги під час тримання особи під вартою та забезпечення ефективного засобу правового захисту у зв'язку зі своєю скаргою.
http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b08

10. Наказ Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерство внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї» від 07.09.2009 № 3131/386. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0917-09>

11. Наказ Міністерство соціальної політики України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення» від 19.08.2014 № 564/836/945/577. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1105-14>

12. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64402 (закон прийнято 18.12.2018)

При наданні послуг із захисту прав соціальні працівники діють в межах посадових обов'язків та професійних компетенцій. Професійна компетентність фахівців соціальної сфери за компонентом захисту прав ПГР: захист прав та адвокатування/представництво інтересів клієнта.

Особливості цільової групи (ПГР з досвідом вживання ПАР та/або у конфлікті з законом): чинним законодавством передбачено, що з 14 років підліток має право на самостійне звернення за медичними послугами, в тому числі на вибір свого лікаря, та методів лікування, але на практиці більшість лікарів не готові до таких юних та відповідальних за своє здоров'я пацієнтів, мотивуючи це тим, що вони ще не повнолітні, і, як наслідок, взагалі відмовляють в наданні медичної допомоги. Крім того, більшість підлітків ПГР не мають своїх документів (паспорту та коду, документів, що підтверджують наявність освіти), що фактично унеможлиблює їх доступ до будь-яких методів захисту прав, та спричиняє подальше порушення їх прав при працевлаштуванні, вирішення майнових прав, отриманні освіти. Варто зауважити, що у виняткових випадках навіть якщо підлітки усвідомлюють, що їх права порушують, вони не знають до кого можна звернутись, за професійною юридичною допомогою, як самостійно вирішити проблему, та не мають навичок, яким чином можуть захистити та відновити порушені права.

ПЕРЕЛІК ПОСЛУГ В РАМКАХ КОМПОНЕНТУ:

1. Індивідуальні/групові консультації щодо ключових прав та обов'язків клієнтів, а також способів їх захисту/відновлення.
2. Видача відповідних ІОМ.
3. Переадресація до профільних спеціалістів або організацій.
4. Навчання клієнтів щодо захисту власних прав у форматі тренінгів, групових занять, ігрових та інших інтерактивних форм роботи.
5. Моніторинг (в тому числі проведення анкетування, з метою виявлення порушення прав ПГР, за допомогою скрінінгової анкети), документування та оперативне реагування на порушення прав клієнтів.
6. Соціальний супровід до відповідних установ, написання офіційних листів/заяв/запитів на користь клієнта та надання емоційної підтримки та/або інших видів підтримки у випадку виявлення порушення прав клієнта та з метою їх відновлення.
7. Проведення тематичних зустрічей з представниками відповідних державних органів.

Соціальний працівник має володіти знаннями та навичками:

Знання:	Навички:
Щодо загальної концепції прав людини, знання основних нормативно-правових актів України (які регулюють роботу соціального працівника та забезпечують права підлітка)	Надати консультацію із відповідної тематики, та/або знати до кого можна переадресувати клієнта.
Щодо власних прав та обов'язків	Розпізнати порушення власних прав. Самостійного звернення та пошуку необхідного спеціаліста для отримання необхідної послуги із захисту власних прав.
Про наявні соціальні, психологічні, медичні та юридичні послуги в межах організації та партнерської мережі (назва закладу, дні та години роботи, контактні особи тощо), які націлені на захист та відновлення прав клієнта.	Самостійного звернення та пошуку необхідного спеціаліста для отримання необхідної інформації щодо захисту власних прав та прав клієнта.
Щодо прав та обов'язків клієнта відповідно до віку та соціального статусу (наприклад, як учня, як дитини-сироти тощо).	Вміння провести консультацію та пояснити клієнту його/її права/обов'язки. Вміння розпізнати порушення прав клієнта при зверненні, та/або проведенні скрінгового анкетування. Навички соціального супроводу до установ, навички складання заяв, навички ведення переговорів (відстоювання інтересів клієнта у спілкуванні з третьою стороною).
Знання інструкцій та інструментів здійснення моніторингу та документування порушення прав клієнтів.	Навички ведення необхідної проектної документації, вміння користатися інструментом моніторингу, в тому числі проведення скрінгового анкетування та документування порушення прав клієнта.

Мінімальний перелік питань, які мають бути включені в консультацію з клієнтом щодо його прав:

1. Проведення моніторингу порушення прав ППР за допомогою скрінгової анкети (деталі нижче).
2. ІОМ та/або інший роздатковий матеріал.
3. Консультація соціального працівника:
  - щодо прав та обов'язків клієнта відповідно до віку та соціального статусу;
  - щодо документів, якими має володіти клієнт відповідно до віку та соціального статусу;
  - щодо життєвих обставин на предмет порушення прав клієнта.
4. Інформація щодо існуючих послуг проекту та спектру послуг партнерської мережі.
5. При потребі перенаправлення на отримання щонайменше однієї послуги, якої потребує клієнт (в рамках проектів організації та/або в межах послуг партнерської мережі).

Мінімальний набір знань та навичок, якими має володіти КЛІЄНТ проекту щодо прав людини:

Знання:	Навички:
Щодо власних прав та обов'язків відповідно до свого віку та соціального статусу (наприклад, як учня, як дитини-сироти тощо)	Знати свої права та їх межу по відношенню до інших людей. Розпізнати порушення власних прав.
Знання про наявні соціальні, психологічні, медичні та юридичні послуги в межах організації та партнерської мережі (назва закладу, дні та години роботи, контактні особи тощо).	Самостійного звернення на отримання необхідної послуги із захисту власних прав.
	Самостійного звернення для отримання необхідної інформації щодо захисту власних прав.
	Самостійного пошуку необхідного спеціаліста для отримання необхідної послуги із захисту власних прав.

Додаткові питання, які можуть обговорюватись з клієнтом при подальших консультаціях:

1. Соціальний супровід для поновлення порушеного права клієнта, в тому числі юридична допомогу.
2. Тренінгові заняття та/або інша форма навчання щодо прав людини та захисту власних прав та/або прав однолітків.
3. Участь у правовому театрі/квесті тощо.
4. Формування навичок складання документів - звернень до державних органів, та взаємодії з ними.

Ширший перелік знань та навичок щодо захисту власних прав, якими може володіти КЛІЄНТ проекту:

Знання:	Навички:
Основних законів та нормативно-правових актів які регулюють права та обов'язки підлітка/неповнолітнього.	<p>Вміння розпізнати порушення власних прав та/або прав однолітків.</p> <p>Вміння розповісти одноліткам про права та обов'язки за принципом «рівний-рівному».</p> <p>Вміння звернутися за допомогою щодо відновлення порушеного права та/або отримання юридичної консультації та/або іншої допомоги.</p>
Порядок звернення та взаємодії з державними органами.	Вміння самостійно скласти заяву/звернення до державного органу, розуміння прав та обов'язків основних органів державної влади.

ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГУ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ПГР:

Інструмент моніторингу порушення прав підлітків груп ризику (ПГР)

Інструмент моніторингу та документування випадків порушення прав підлітків груп ризику (ПГР) створено з метою оперативного реагування та допомоги найбільш уразливим підліткам у випадку порушення їх прав, а також для системного збору статистичних даних та оцінки масштабів проблеми порушення прав ПГР задля подальшої адвокації на національному та місцевому рівнях.

Інструмент моніторингу порушення прав ПГР складається із наступних документів*:

- Інструкція по роботі з інструментом моніторингу прав ПГР.
- Скринінгова анкета для соціальних працівників (та інших спеціалістів, які працюють із ПГР) щодо виявлення порушення прав ПГР.
- Форма заяви до юриста (опис випадку/кейсу).
- Он-лайн форма реєстрації випадків порушення прав ПГР (обов'язково).

Алгоритм моніторингу порушених прав ПГР	
Крок 1.	Заповнити разом з клієнтом скринінгову анкету порушення прав ПГР (або запропонувати клієнту заповнити анкету самостійно). Обговорити результати анкети.
Крок 2.	Провести консультацію та розповісти клієнту про його права, змотивувати звертатись до вашої організації/партнерських організацій у випадку виникнення запитань та/або ситуацій порушення його/її прав.
У разі виявлення порушення прав(а) клієнта необхідно задокументувати випадок/кейс та:	
Крок 3.	Обговорити та узгодити з клієнтом план дій щодо відновлення його/її прав(а), яке було порушено. Такі дії можуть включати заповнення спеціальної анкети для передачі справи юристу та/або супровід випадку соціальним працівником.
Крок 4.	Передати заяву юристу вашої НУО/ДО та/або партнерської НУО/ДО (у разі згоди клієнта).
Крок 5.	Заповнити он-лайн форму на сайті <i>AFEW-Україна</i> .
Крок 6.	Відслідковувати вирішення проблем щодо кожного оформленого за алгоритмом кейсу/випадку порушення прав(а) клієнта.

*Вичерпний список документів та інструкцій щодо їх використання міститься на офіційному сайті *AFEW-Україна* у розділі «Моніторинг прав» за посиланням: <http://afew.org.ua/monitoring-prav/>.

ОСОБЛИВОСТІ ОПИСУ ВИПАДКІВ/КЕЙСІВ ПОРУШЕННЯ ПРАВ:

Випадок/Кейс - це одне конкретне порушене право клієнта. У одного клієнта в процесі звернення до організації може виникнути більше одного кейса.

Успішний кейс - це відновлене право клієнта та/або вирішена ситуація в контексті одного порушеного права клієнта.

Опис випадку фіксується у заяві юристу та/або в особовій справі клієнта. Для документування випадку необхідно зазначити:

- вік/стать клієнта;
- порушене право;
- стислий опис ситуації (що відбулось? де відбулось? хто саме порушив право клієнта?);
- стислий опис кроків, які вже зробили для вирішення ситуації (навіть якщо вона ще в процесі рішення), або обставини чому вона не була вирішена (можливо є якісь фактори, які вимагають системних змін - зміни законодавства, створення механізмів і т.д.)

ПЕРЕЛІК ПАРТНЕРСЬКИХ УСТАНОВ В РАМКАХ КОМПОНЕНТУ, ЯКІ МОЖУТЬ НАДАТИ ЮРИДИЧНУ ТА ІНФОРМАЦІЙНУ ПІДТРИМКУ.

ЗВЕРТАТИСЬ ЗА ДОПОМОГОЮ:

- ▶ Приймальні УГСПЛ в Україні <https://helsinki.org.ua/>
- ▶ Центри з надання безоплатної правової допомоги в Україні: <http://legalaids.gov.ua/ua/kontakty>
- ▶ Уповноважений Верховної Ради з прав людини: 01008, м. Київ-08, вул. Інститутська, 21/8. Гаряча лінія: 0 800 501720, 044 253-75-89 <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/applicant/>.
- ▶ Уповноважений Президента з прав дитини: 01001, м. Київ, вул. Банкова, 11, телефон (044) 255 7803, 255 6645.
- ▶ Всеукраїнська «гаряча лінія» Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда-Україна» - 0 800 500 225.
- ▶ Юридичні клініки (центри надання безоплатної правової допомоги) при юридичних факультетах ВНЗ у відповідному місті.

Більше дізнатись про права людини:

- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: www.ombudsman.gov.ua
- Центр інформації про права людини: <https://humanrights.org.ua/>
- Український інститут з прав людини: <https://www.facebook.com/UkrainianInstituteForHumanRights/>
- КОМПАС: ПОСІБНИК З ОСВІТИ В ОБЛАСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ЗА УЧАСТІ МОЛОДІ: <https://www.coe.int/uk/web/compass/home>
- Проект Міністерства Юстиції «Я маю право»: <http://pravo.minjust.gov.ua/>
- Українська Гельсінська спілка з прав людини: <https://helsinki.org.ua/>

Навчальні та інформаційні матеріали щодо захисту прав клієнтів, зокрема ППР, від AFEW-Україна:

- ✓ Дотримання прав дитини в Україні 2012-2015: <http://afew.org.ua/dotrimannya-prav-ditini-v-ukrayini-2012-2015/>
- ✓ Програма навчального курсу «Захист та забезпечення прав дітей та молоді груп ризику»: <http://afew.org.ua/programa-navchalnogo-kursu-zahist-ta-zabezpechennya-prav-ditey-ta-molodi-grup-riziku/>
- ✓ Збірник навчальних текстів курсу «Захист та забезпечення прав дітей та молоді груп ризику»: <http://afew.org.ua/zbirnik-navchalnih-tekstiv-kursu-zahist-ta-zabezpechennya-prav-ditey-ta-molodi-grup-riziku/>
- ✓ Міжнародне та національне законодавство у сфері захисту прав дитини: <http://afew.org.ua/mizhnarodne-ta-natsionalne-zakonodavstvo-u-sferi-zahistu-prav-ditini/>
- ✓ Посібник для тренерів, які працюють в інтересах дітей та молоді груп ризику: <http://afew.org.ua/posibnik-dlya-treneriv-yaki-pratsyuyut-v-interesah-ditey-ta-molodi-grup-riziku/>
- ✓ Огляд законодавства з прав дитини: <http://afew.org.ua/oglyad-zakonodavstva-z-prav-ditini/>
- ✓ Організація соціальної роботи з дітьми та молоддю, які опинились у СЖО: <http://afew.org.ua/organizatsiya-sotsialnoi-roboti-z-ditmi-ta-moloddyu-yaki-opinilis-u-szho/>
- ✓ Брошура «Мої права завжди зі мною»: <http://afew.org.ua/moyi-prava-zavzhdi-zi-mnoyu/>
- ✓ Брошура «Знай свої права»: <http://afew.org.ua/znay-svoyi-prava/>
- ✓ Брошура «Корисні поради для тих, хто виходить на волю»: <http://afew.org.ua/korisni-poradi-dlya-tih-hto-vihodit-na-volyu/>
- ✓ Брошура «Дотримання прав жінок, які належать до вразливих груп населення»: <http://afew.org.ua/dotrimannya-prav-zhinok-yaki-nalezhat-do-vrazlivih-grup-naselennya/>
- ✓ Брошура «Дотримання прав пацієнтів програм АРТ та ЗПТ»: <http://afew.org.ua/dotrimannya-prav-patsiyentiv-program-art-ta-zpt/>
- ✓ Брошура «Закон і відповідальність. Турбота про себе та своє здоров'я»: <http://afew.org.ua/zakon-vidpovidalnist-turbota-pro-sebe-ta-svoje-zdorov-ya/>
- ✓ Брошура «Захисти себе сам»: <http://afew.org.ua/zahisti-sebe-sam/>